Nathalie Paarlberg

Je ogen zijn mooi

Een Nederlandse vrouw
op zoek naar schoonheid
in Afghanistan

2025 Prometheus Amsterdam

Voor Sher Jaan

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden te achterhalen. Aan hen die desondanks menen aanspraak te kunnen maken op enig recht, wordt verzocht contact op te nemen met Uitgeverij Prometheus, Postbus 1662, 1000 BR Amsterdam.

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

© 2025 Nathalie Paarlberg
Omslagontwerp Tessa van der Waals
Omslagbeeld Farsad Usyan
Foto auteur Jeannette Huisman
Lithografie afbeeldingen BFC, Bert van der Horst, Amersfoort
Zetwerk en kaarten Elgraphic
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 5719 7

1

Kaboel – Het paradijs (2016)

Ik vertelde hem: het paradijs is voor altijd de verblijfplaats van Babur de koning

INSCRIPTIE OP DE GRAFSTEEN VAN DE MOGOLKEIZER BABUR (1483-1530) IN KABOEL

18 februari 2016

Het betreden van Dubai Airport Terminal 2 is een ontnuchterende ervaring, al helemaal na een slapeloze nacht aan boord van een nachtvlucht uit Amsterdam. Een wonderlijke microkosmos die je doet realiseren hoe weinig je eigenlijk van de wereld weet. Dammam, Entebbe, Bandar Abbas, Mineralnye Vody, bestemmingen waar ik nooit eerder van heb gehoord. Mensen, veelal mannen, zitten onderuitgezakt op rijen plastic stoeltjes met aan hun voeten onmogelijke hoeveelheden handbagage omwikkeld met krimpfolie. Snelkookpannen, rijstkokers, magnetrons, staafmixers en luchtreinigers. Een allegaar van elektronisch huis-tuin-en-keukenapparatuur dat in hun land van herkomst klaarblijkelijk niet te koop is. Een schril contrast met Terminal 3, waar ik een uur eerder was geland, en waar toeristen op spierwitte tennisschoenen en Emirati's in spierwitte kandora's bijkomen in champagne- en kaviaarbars, tassen van Dior en Hermès aan hun voeten.

Terwijl ik me door de meute een weg baan naar de vertrekgate, versuft door gebrek aan slaap, krijg ik mijn eerste voorproefje van Afghanistan. Voor me staat een rij oude, blauwogige en bebaarde mannen met grote tulbanden. Te midden van deze *pir-e safed,* deze witbaarden, ben ik de enige westerling en een van slechts een paar vrouwen. Tijdens mijn vele latere vluchten van en naar Afghanistan zou ik me blijven afvragen wat deze mannen te zoeken hadden in Dubai (behalve de aanschaf van staafmixers) en wat ze van de stad vonden, met haar eindeloze wolkenkrabbers en oogverblindende reclameborden, het nieuwe kruispunt van Azië.

Voor vertrek had ik me verdiept in de verschillende luchtvaartmaatschappijen die tussen Dubai en Kaboel pendelen. Emirates vervoert VN-personeel en diplomaten, gespierde contractors en rijke Afghanen die in het buitenland wonen, terwijl Fly Dubai een ontspannen mix van lagere-orde-expats (de consultants, de ngo-werknemers) en de Afghaanse middenklasse aan boord verwelkomt. Safi Airlines biedt de meest authentieke ervaring: stoelen bij elkaar gehouden met ducttape, Afghanen uit de provincie en hooguit een paar warrige westerlingen. Het is de budgetoptie die prima past bij mijn studentenportemonnee.

Ik zit naast een zwaarlijvige maar verder goedgehumeurde Afghaan die tevreden begint te boeren na het verorberen van zijn *in-flight*-maaltijd van kip biryani en die van tijd tot tijd zijn linkerbil optilt om overtollige lucht te doen ontsnappen. Een waar genot in de krappe cabine. Zijn vrouw is van top tot teen gehuld in een vormloos zwart gewaad dat haar een beetje op een kraai doet lijken. Geen van beiden toont enige interesse in mij.

De vlucht naar Kaboel is adembenemend. Terwijl het vliegtuig de daling inzet strekken de grillige bergkammen en gletsjers van de Hindu Kush zich uit zover het oog reikt. De bergketen, met toppen tot 7000 meter, bestaat uit de westelijke uitlopers van de

Himalaya. Ze doorkruist Afghanistan diagonaal en loopt 800 kilometer verder uit in de rode zandduinen van de onheilspellende Woestijn des Doods, vlak voor de Iraanse grens.

Een Afghaans gezegde luidt dat toen Allah de wereld schiep, een stapel stenen overbleef. Hieruit maakte hij Afghanistan. Bruine vlakten, zilveren pieken, gouden heuvels en slechts de dunste stroken groene vallei ertussen. Buitenaards en mooi. Een duik en dan plotseling de eerste tekenen van leven, hier en daar een huisje in de uitgestrekte zandvlakte. Daarna: Kaboel, knus omarmd door bergen. Op een heldere dag zou je de hele stad moeten kunnen zien, maar vandaag is Kaboel, dat op bijna 1800 meter hoogte op de bodem van een gigantische stenen kom met randen van sneeuw en ijs ligt, geneveld in de smog van uitlaatpijpen en houtkachels. Ik plak mijn gezicht tegen het glas. Gelijk tikt mijn buurman me hardhandig op mijn schouders en blijft dat doen elke keer als ik het uitzicht lijk te monopoliseren wat, gezien de grootte van het vliegtuigraam, vrijwel constant is tenzij ik in de rugleuning van mijn stoel verdwijn.

Als we de landingsbaan naderen doemen de donkere silhouetten van helikopters op: Chinooks, stadsbus onder de helikopters, Apache-gevechtshelikopters en de beruchte Black Hawks. Ik pak mijn shawl uit mijn rugzak en hou hem in mijn schoot. Ik kijk om me heen. Er zit slechts één andere buitenlandse vrouw in het vliegtuig. Ze draagt nog geen hoofddoek. Wanneer de shawl om te doen? Als je van boord gaat? De paspoortcontrole door bent? Of voorbij de douane? De dame friemelt met iets in haar tas. Tevoorschijn komt een rekbaar stuk stof dat ze over haar hoofd trekt. Het bedekt niet alleen haar haar, maar laat, als een uit de kluiten gewassen bivakmuts, alleen haar gezicht onbedekt. Ik voel me underdressed.

In een Toyota Corolla rij ik het vliegveld af. De Corolla's zijn overal, alsof slechts één type auto robuust genoeg is om de licht

ontvlambare chauffeurs, gelegenheidsexplosies en kapotte wegen van de stad te trotseren. De gaten in het wegdek lijken met opzet aangebracht om buitenlandse pottenkijkers te ontmoedigen. En overal is de oorlog aanwezig: controlepunten waar de loop van een machinegeweer boven juten zandzakken uitsteekt, betonnen veiligheidsmuren die ambassades en overheidsgebouwen aan het oog onttrekken. Toch gaat het leven van alledag in alle hevigheid door. Trouwhallen bedekt in hysterisch flitsende lichtjes lichten het anderszins grauwe straatbeeld op. Jongens laten hun vliegers opstijgen op een verlaten bouwterrein, spelen cricket en rennen achter een straathond aan.

Het is de winter van 2016, twee jaar na het vertrek van het leeuwendeel van de westerse coalitiemacht. De gevechtsmissie is officieel voorbij. Wat resteert van de meer dan honderdduizend buitenlandse militairen die hier in 2010 nog rondhotsten (en een even zo groot aantal beveiligers, ingenieurs, loodgieters, elektriciens, artsen en koks) is een handvol NAVO-personeel dat het Afghaanse leger traint. Maar de oorlog woekert nog altijd voort en de NAVO-missie wordt de dag voordat ik vanuit Nederland vertrek 'voor onbepaalde tijd verlengd'.

60 procent van het land is in handen van de taliban. Toegegeven, van die 60 procent is het overgrote deel onbewoonbare woestijn, maar toch. Vier provinciale hoofdsteden staan op het punt het onderspit te delven: Lashkar Gah in de provincie Helmand, waar de Britten het tussen 2006 en 2014 voor het zeggen hadden, Tarin Kowt, de voormalige basis van Task Force Uruzgan, Pul-i-Khumri in Baghlan en Farah in de gelijknamige provincie op de grens met Iran. Eentje, Kunduz, waar Nederlandse politieagenten hun Afghaanse collega's sinds 2010 assisteren, veroverden de taliban daadwerkelijk en is enkel met de hulp van onze trans-Atlantische vrienden ontzet. Vredesonderhandelingen zijn door de terreurgroep van tafel geveegd. Afghanen die na de val van de taliban terugkeerden uit Iran of Pakistan plannen in-

middels voor de zoveelste keer hun exitstrategie; zij kijken deze keer naar Europa, waar een jaar eerder de grenzen, onder druk van de niet-aflatende stroom vluchtelingen, het tijdelijk hadden begeven.

Ook een exodus van expats is aanstaande. Kaboel is niet langer het Las Vegas van de ontwikkelingswereld, laat staan het Parijs van het Oosten, zoals de stad in de jaren zeventig werd geroemd. In de woorden van een bevriende journalist die voor de Britse krant *The Guardian* schrijft: 'De expatbubbel in Kaboel was ooit eens zoals *Boogie Nights*, nu is hij meer zoals *Panic Room*.' Hij is in 2016 een van de weinige journalisten die nog in Afghanistan werkt, een schril contrast met de vroege dagen van de oorlog, toen elke zichzelf respecterende krant pronkte met 'onze man of vrouw in Kaboel'.

Zoals wel meer van de belangrijke beslissingen in mijn leven, was mijn beslissing om naar Kaboel te gaan geïnspireerd door een boek dat mijn omhooggevallen vrienden zouden afdoen als pulp: *De vliegeraar* van Khaled Hosseini. Na een studie theologie in Oxford en kunstgeschiedenis in Londen (een beslissing ingegeven na het lezen van *De Da Vinci Code*) koos ik in een vlaag van verstandsverbijstering voor het bankwezen als de bakermat van mijn carrière. Mijn broertje was net doodgegaan. Een dronken automobilist schepte Alexander toen hij in de vroege avond naar zijn vriendin aan de andere kant van het dorp fietste. Het was 30 september 2010. In oktober zou ik beginnen aan een PhD, maar in de weken van ontregeling die volgden, zag ik mezelf niet uit bed komen om in mijn eentje in de bibliotheek te zitten en een proefschrift in elkaar te flansen. Ik hunkerde naar structuur en discipline, zelfkastijding misschien, en onderwierp mezelf aan de rigoureuze sollicitatieprocedures van de internationale zakenbanken in de Londense City. Ik dook de wereld in van de Bankencrisis, de Eurocrisis, de Kredietcrisis en de Hypotheekcrisis.

Van kwantitatieve geldverruiming en staatssteun. Niet veel later stond ik op de beursvloer bij Credit Suisse en verkocht bedrijfsobligaties aan ABP en andere Nederlandse pensioenfondsen en verzekeringsmaatschappijen. Niet geheel onverwacht bracht de beursvloer mij niet de verlossing die ik zocht en na twee jaar gaf ik er de brui aan.

Terug naar de tekentafel. Wat deed mijn hart sneller kloppen? Tijdens mijn bachelor theologie volgde ik lessen aan het Oxford Centre for Hindu Studies. Daar ging een wereld voor mij open: van goden met olifantenhoofden en oermoedergodinnen, van moslimhatende Hindoenationalisten, ascetische yogi's en eeuwenoude geschriften. De wonderlijke wereld van Zuid-Azië. En tegelijkertijd trokken Russische wortels van moederszijde me richting de Stans: Tadzjikistan, Kazachstan, Oezbekistan. Centraal-Azië. En daar stond dat boek in de slaapkamer van mijn ouderlijk huis: *De vliegeraar*. Afghanistan, het land waar de steppe het subcontinent ontmoet. Waar Oezbeken wonen en iedereen naar Bollywoodfilms kijkt. Waar de mooiste Turkmeense tapijten worden geweven en je Pakistaanse jalebi op elke straathoek vindt.

Ik laafde mezelf aan oriëntalistische fantasieën en zag een land van woestijn, mystiek en geweld. Het land dat Alexander de Grote veroverde en waar hij zijn Roxanne trouwde. Het land van de reusachtige Boeddhabeelden, de poëzie van de middeleeuwse mysticus Rumi. Een land van oorlog, religieus extremisme en onderdrukte vrouwen. Een land waar zowel het verleden als het heden oneindig interessant is, al zij het om zeer uiteenlopende redenen.

Ik dook de studiebanken in om me te specialiseren in dit deel van de wereld, leerde Perzisch, Hindi en Urdu en verdiepte me in de kunst en architectuur van Iran in het westen tot Bangladesh in het oosten. Mijn scriptie wijdde ik aan Babur, de eerste Mogolkeizer. Een onverschrokken prins uit Oezbekistan en afstamme-

ling van zowel Dzjengis Khan als Timoer die, uit zijn vaderland verbannen door oorlogsgezinde familieleden, in 1504 Kaboel veroverde en vandaar het land voorbij de Indus, India, waar hij een dynastie stichtte die bijna 250 jaar over het subcontinent zou heersen. Ik trad in Baburs voetsporen, reisde van zijn geboorteplaats in de Ferganavallei in Oezbekistan naar zijn sterfplaats in India, Agra. Kaboel, door hem zo geliefd, en zijn laatste rustplaats, was de missende schakel. De schakel in zijn leven, en de schakel die Centraal- en Zuid-Azië verbindt.

Vanaf het vliegveld rijdt de taxi in een rechte lijn naar het zuiden, keert bij de Amerikaanse ambassade naar rechts en bij de eerstvolgende rotonde de Green Zone in. Voor een slagboom stoppen we. De chauffeur, Jamshid, een Afghaanse jongeman met een stoppelbaardje en nerveuze tik aan zijn linkeroog, schakelt de motor uit. De kofferbak klikt open. Een grote herdershond springt tegen de ramen en snuffelt aan het chassis terwijl een beveiliger met een spiegel aan een lange stok kijkt of er geen bom onder de auto zit. Even vraag ik me af waar ik aan ben begonnen, maar dan slaat de man met zijn hand op de achterbak, we mogen door. Vanuit torentjes bedekt in camouflagenetten houden soldaten ons in de gaten. Nepalese Ghurka's bewaken de ingang van de residentie van de Britse ambassadeur. En daarnaast een zwarte deur in een muur die is opgetrokken uit zandzakken en betongaas. Hier moeten we zijn. Na de eerste deur volgt een tweede deur die pas opengaat als de eerste weer dicht is. En dan, een kleurrijke tuin met goudsbloemen en Thaise basilicum. Op het gazon speelt een viertal volleybal. Op de veranda, onder de pergola van wijnranken die schaduw biedt, drinken twee jonge vrouwen thee aan een grote houten tafel. Een hond ligt aan hun voeten.

Josh omhelst me. We studeerden samen in Oxford en hij heeft een kamer voor me vrijgemaakt in het *guesthouse* van de ngo waar hij voor werkt. In Kaboel huren expats over het algemeen niet

een appartementje in de binnenstad, had Josh verteld. Uitzonderingen daargelaten worden de horden medewerkers van VN-organisaties, ambassades, ngo's en consultancybedrijven op compounds gehuisvest of delen ze een groot huis. De compounds kunnen monstrueuze vormen aannemen. Wie, na eindeloze *body searches* en identiteitschecks, de UNOCA-compound binnenloopt denkt even in de Rotterdamse haven te zijn aangekomen: rijen zeecontainers zover het oog reikt. Maar aan de containers zitten airconditioning units bevestigd. Hier wonen mensen. Hier werken mensen. Er zijn geen bomen, alleen neerslaand stof en de zon. Wel is er een winkeltje dat Verkade-biscuitjes verkoopt. Josh vertelt dat de Green Villagecompound iets beter is. Er zijn een aantal souvenirwinkels, een heuse Franse bakker, een Kazachse schoonheidssalon en een Mexicaans restaurant met een glazen pui waarachter de sportschool zich bevindt. Puur escapisme, een vette burrito wegwerken en je tegelijkertijd verlekkeren aan de zwetende torso's van beveiligingspersoneel op de loopband. Buitenlanders in Afghanistan leven grotendeels onzichtbaar, verstopt op deze compounds, verscholen achter betonnen muren en hekken omwikkeld met prikkeldaad.

Josh brengt me naar een kamertje op de eerste verdieping dat uitzicht biedt over de witte bergtoppen die de stad omringen en waarachter de zon begint te zakken. Ik plof neer op bed en doezel weg. Nog geen dertig minuten laten schrik ik wakker, Josh schudt mijn schouders. Het is halfacht, tijd voor het aperitief. Gin-tonic of whisky-soda?

19 februari 2016

Kaboel stond eeuwenlang bekend als een stad van tuinen. In de tuin waar ik een laatste koffie drink voor ik aan mijn dag begin staan rozenstruiken, vijgen- en appelbomen. Het begin van de lente verdringt de kou in de lucht met de geur van bloesem. Een

tuinman loopt rustig af en aan, snoeit wat klimop, trekt dan wat onkruid tussen het gras vandaan. Water stroomt ondertussen ongeremd uit de tuinslang die hij tussen de rozenstruiken heeft gelegd en verandert in tien minuten het bloembed in een modderpoel. De enige zinnige aanpak volgens Afghaanse tuinmannen, merkt Josh op, terwijl hij gulzig aan zijn eerste sigaret van de dag zuigt. Naar één tuin in het bijzonder ben ik op zoek. Die van de Mogolkeizer Babur.

Jamshid wacht met ronkende motor op me bij de ingang van de Green Zone. Zijn volle, ronde gezicht licht op als ik hem vertel over de bestemming van deze rit. 'Babur is mijn voorvader, *mashallah*!' Jamshid is zelf Oezbeeks, legt hij uit. Net als 's lands vicepremier, generaal Dostum. Een reeks illustere Oezbeekse machthebbers in de geschiedenis van Afghanistan. 'Timoer, ook een Oezbeek!'

De stad is nog slaperig, de lucht nog grauw. Een enkele auto glijdt ons over het wegdek tegemoet. We verlaten Wazir Akbar Khan, Kaboels chicste wijk. Hier bevinden zich de Green Zone, de meeste ambassades en de helft van de ministeries. We rijden langs platte houten karren waarop piramides rode tomaten zijn gestapeld en bundels groene kruiden die ruiken naar aarde en dauw. In een nauwe steeg, met aan weerszijden kleine slagerijen, hangen kadavers achter smoezelige ruiten of in de open lucht. Kooien met kippen, een boven de ander, staan op de stoep. Een voorbijganger kiest een magere hen uit. Het arme beest wordt naar binnen gebracht, geslacht en geplukt: secondewerk.

Vanaf Butcher Street rijden we Shahr-e Naw, de Nieuwe Stad, binnen. Het kloppende hart van Kaboels binnenstad waar fonkelende lichtjes de weg wijzen naar kebabshops en restaurants en ijskramen. Winkels verkopen gedroogd fruit en stellen hun waar tentoon in de etalage: een rijke verzameling pistachenoten, walnoten, amandelen, gedroogde vijgen en moerbeien, zwarte en witte, alle van Afghaanse bodem. Andere winkels tonen traditio-